

Hadis Dindir-3

Nureddin Yıldız'ın "Hadislerle Diriliş" (128.) dersidir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. وَصَلَّى اللَّهُ وَسَلَّم عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ.

Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd, Efendimiz Muhammed aleyhisselama, ailesine, ashabına salat ve selam olsun.

Müslüman olarak yaşayıp Rabbine Müslüman olarak kavuşmak isteyen herkes dindar olmak zorundadır. Dindar, dinli demektir. Kelimeyi biz genel itibarla “herkese kıyasla din konusunda biraz daha iyi durumdaki” anlamında kullanıyorsak da bir insan ya dindar olur ya dinsiz.

Hadis dindir ifadesi, hadisin, dindar insanın dinini oluşturan kaynak olduğu anlamına gelir. Kur'an dindir, dediğimizde Kur'an'ımızın içindeki malumat ve kuralların dindarlığımızı oluşturduğunu söylemiş olacağımız gibi hadisin din anlamına geldiği ifadesi de buraya çıkar. Aynı sebeple 'hadis dindir' ifadesi, oldukça ağır bir cümledir.

Öyleyse belli soruların cevaplarını bulmalıyız.

Kur'an dindir, dediğimizde hissettiğimiz ağırlık hadisin din olduğunu söylerken hissettiğimizle aynı mıdır?

Evet.

Hadis-i şerifler herhangi bir şekilde sonradan yamanmış parçalar değildir, bize Kur'an'ı getiren tarafından getirilmişlerdir. İlmî bir ayrıntı olarak, Kur'an-ı Kerim'in içinde de Allah Teâlâ'nın emirleri ve yasakları konusunda her başlığın aynı şiddetle karşımızda durmadıkları malumdur. Bütün yasaklar faiz yasağı benzeri ağırlıkta olmadığı gibi emirlerin hepsi de namaz emrinin ağırlığında değildir. Rabbimiz “faizi bırakın” emrini verdiğinde burada kesin ve tavizi olmayan, kıyamet gününe kadar da kimsenin gevşetmeyeceği bir yasaktan söz edildiğini biliriz. Fakat ayet-i kerime, sesi yükseltmemeyi de emretmektedir. Hem de yüksek sesle konuşmayı eşek anırmasına benzetmektedir.

Bir Müslüman, faizin günah boyutu ile yüksek sesle konuşmanın meydana getirdiği günahın düzeyine aynı gözle bakamaz. Hâlbuki ikisi de Kur'an'ın apaçık yasağıdır. Lâkin faiz yüz üzerinden yüz hacimde bir günah olmasına karşın yüksek sesle konuşmak ise o seviyede değildir. Bunu bir eczanedeki kalp krizi ilacıyla basit bir antibiyotiğin mukayesesine benzetebiliriz; sırf eczanede yan yana buldukları için etki güçleri aynı olmaz. Namaz dinin direğidir ve ulemanın bir kısmı, namazı terk edenin kâfir olacağını söylemiştir. Kurban kesmek de Allah'ın emridir. Fakat tek bir âlim dahi namaz kılmak neyse kurban kesmenin de o olduğu görüşünü ileri sürmemiştir. Kur'an'da biri dinin direği olarak geçer, diğeri Allah'ın emirlerinden biri olup yılda bir kere zenginliği olanın kesmesiyle yerine gelir.

Kur'an-ı Kerim'de geçen her konu başlığı, dinin bir numaralı meselesi ve yapmayanın anında kâfirliğe kayacağı türden önem derecesinde anlaşılır. Şüphesiz ki ilim adamlarının anlayış gayretinin ürünü olan bir üslupla bütün konular sıralamaya konarak anlaşılır.

Hadis de din olması hasebiyle aynı durum hadisler için dahi geçerlidir. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin, “yaparsanız mutlu olurum, yapmazsanız da siz bilirsiniz” minvalli sözü olamaz zira Allah, bu düzeyde bir iş için peygamberini konuşurmaz. Bir dede nasihati söyleyip gitmemiştir Efendimiz aleyhisselam.

Hadis-i şerifler öncelikle bize ulaşma tarzları itibariyle ele alınmışlar, dini teşkil edecek bölümleri ayrılmış ve bunlar sahih olarak etiketlenmiş, bir de din oluşturmayacak ama Müslüman'a ahlak bakımından lazım olup karakterinin şekillenmesinde gerekli bölümler olmuştur. Tıpkı eczanede “hasta gelmişken bir ilaç verelim de morali düzelsin” maksadıyla verilecek ilaç olabileceği ve tansiyonunu hemen dengeleyerek hayat kurtaracak haplar da bulunabileceği gibi.

Mesela Buharî'de hayatî önem taşıyan binlerce hadis bulunurken ayrıntılar hakkında ders veren hadisler de vardır. Bu konu da neticede bir ilim olduğundan her Müslüman'ın anlayabilmesi herhâlde mümkün değildir. Bir hadis kütüphanesi kurulduğunda orada asgarî on bin cilt kitaptan söz edilmelidir. Bu büyük servet ümmetimizin bin üç yüz yıllık çalışmasının mahsulüdür ve elbette her okuma-yazma bilen anlaması söz konusu olmayabilir. Ehli olan anlayacak, anlamayan da teslim olarak hadis âlimlerinin ona anlattığına göre yaşayacaktır –ya da inatlaşarak ahiretini berbat edecektir.

Ayrıca not edilmesi gereken önemli bir çatı anlayış ise şudur: Din Allah'ındır. Tıpkı dindarlık karşılığında verilecek cennet veya cehennem de Allah'ın olduğu gibi. Biz Allah'ın kullarıyız, din onundur ve dini yaşayacağımız dünya da onundur. Bizi yaşatan ve öldüren o olduğu gibi hepimizi değerlendirip hak ettiğimizi verecek de odur. Allah'a ait bu hususiyetleri ya da aralarından herhangi birini hiçbir Müslüman şekillendirmeye ve uygulamaya kalkamaz. Allah'ın hakkı olan işi ne sıradan Müslüman ne de büyük imamlarımız; hiçbir kul yapamaz. 'Hadis dindir' dememizin şu noktayla alakası, hadislerin bir İslam büyüğünün sözleri vs. türünden anlaşılmasının da mümkün olmayacağıdır. Hadisler arasında mesela "Ali radiyallahu anh dedi ki" diye başlayan ifadeler de bulunmasını ise hadis âlimlerimiz, daha önce bahsettiğimiz tasnif işiyle hallederek bazı sınıflandırmalara gitmiş ve mevkuflar, mevkuf, maktu şeklinde bunların özelliklerini göstermişlerdir. Sıradan bir Müslüman, hadis kitabında gördüğü sözü *hadis* olarak görebilirse de onun esas mahiyetini âlimler belirleyerek Efendimiz aleyhisselama sağlam yollarla ulaşıp ulaşmadığını tespit etmişlerdir. Eczaneye giren birinin, kutusunun rengi güzel olduğu için bir ilacı almasıyla eczacının ilaca bakışı aynı değildir.

Peygamber aleyhissalatu vesselamın mübarek ağzından çıkan ve bize sağlam yollarla gelen sözlere hadis-i şerif diyerek sözün din anlamına geldiğini söyleriz. Sahabe-i kiramdan nakil geldiğindeyse ona mevkuflar hadis deriz. Bu, bizzat Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin kendisinden gelmiş bir ifade olmadığı, onun biricik sahabilerinden bize ulaştığı anlamına gelir.

O da din midir peki?

Hayır. Zira Ebu Bekir radiyallahu anh, Resûlullah aleyhisselamın konuştuğu gibi din anlamına gelecek söz konuşmaz. O da bir kuldur ve ona Cebrail gelerek "şunları söyle" dememiştir. Öyleyse sahabilerin sözleri niçin sözgelimi *Muvatta'* da (ve diğer hadis kitaplarında) vardır? Çünkü onlar ya Resûlullah'ın eylemini tanıtan sözler konuşmuş ya da bir sahabi olarak yirmi üç yıl boyunca onun yanında kalmış olmalarının şekillendirdiği kanaatlerini paylaşmaktadırlar. Biz bu sözleri namazın farzlarından biriymişçesine yükseğe çıkararak algılamadığımız gibi ilkokul öğretmeni tarafından verilmiş nasihatler düzeyinde sembolik olarak da göremeyiz. Bu türden sözlere, Ebu Bekir radiyallahu anhın bizimle farkı miktarınca derece yüklenmelidir.

Sonuç olarak bu sözler, en azından, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin sözlerini ve tavırlarını açıklamak payesine sahiptir. Hiçbir değeri olmasa bile bizden yüzlerce sene öncesine ait ve daha takvalı, hassas bir toplumun içinden gelmişliği vardır.

Yeri gelmişken şuraya da temas etmekte fayda vardır: Kabul görmüş, sevilmiş ve peşinden gidilmiş bir müçtehit ve Allah dostu âlim olarak Ebu Hanife rahmetullahi aleyhin sözü din midir? Dinde bir içtihat, din değildir. Ebu Hanife ve arkadaşları, ümmet-i Muhammed'in en bakir ve temiz zamanında, izm'ler ve fesadın zihinleri kirletmediği, savaflara rağmen zihniyetlerin karışık hâle gelmediği dönemin insanlarıdır. Ortaya koydukları eserleri doktora tezi yazmış olmak, şöhret bulmak, piyasaya kitap sürmek için vermemişlerdir. Allah'ın şeriatını en iyi ve pratik şekilde nasıl yaşayabilecekleri uğrunda uykusuz kalmış kimselerdir. İçtihatları ve sözleri de bu minvalde ürünlerdir.

Dolayısıyla onların sözlerini Kur'an ve hadis ayarında tutmak, Allah muhafaza buyursun, kâfirliktir ancak elbette altları çizilip peşinden gidilecek şeyler söylemişlerdir. Yani nereye konumlandırıldıkları konusunda dikkatli olunacak ama seviyelerinin basit anlaşılması için de özen gösterilecektir.

Bir söze din olarak bakmakla dini anlama yöntemi olarak görmek arasında oldukça büyük fark vardır. Ebu Hanife'yi dini anlama yöntemi olarak dinlemek, Kur'an'ımızı ve Resûlullah'ı anlatması için onu dinlememiz manasına gelir. İmanımız Ebu Hanife'ye değil, Kur'an'a ve Resûlullah'adır. Aynı kriterin kıyaslamasını tâbîn sözleri ve onlardan sonra gelen din büyüklerinin eserleri için de uygulayabiliriz.

*

İmam Buharî ve İmam Müslim'in eserlerine bakışımız işte bu doğrultuda şekillenmelidir. Elimize bu mantıkla hadis-i şerifleri ulaştıran kitaplardan biri de Medine imamı (imâmu dârü'l-hicre: hicret diyarının imamı) olarak anılmış -buradaki 'imam' ifadesi zamanında ümmetinin büyüğü anlamına gelir- İmam Mâlik rahmetullahi aleyhin *el-Muvatta* adlı eseridir. Kendi içlerinde sıralamaya sahip olan hadis kitaplarının yedincisidir.

250'li yıllarda yazılmış *Sahîh-i Buharî*'den daha eski olan ve müellifinin 179'da vefat ettiği dikkate alınırsa yüz yıla yakın bir yaş önceliği bulunan *el-Muvatta*'ın enteresan taraflarından biri, Medine eksenli çalışılmış olmasıdır. İmam Mâlik, Medine tutkunu denebilecek düzeyde oraya eksenli yaşamıştır. Onun mezhebi olan Mâlikî mezhebini inceleyen ulema; Kur'an'a, hadise, ashaba bakarak kıyas etmek yoluyla fıkıh oluşturan İmam Ebu Hanife'nin Hanefî mezhebine göre farklarından birinin tıpkı Ebu Hanife gibi Kur'an'a, hadise, ashaba bakmak ama dördüncü aşamada farklılaşmak olduğunu tespit etmişlerdir: İmam Malik, Medineli Müslümanlar'ın ne yaptığını da bakmıştır. Fıkıh için kıyas etmeden önce baktığı kriterlerden biri de Medineli Müslümanlar'ın ne yaptığını ölçü almaktır. Bunun nedenine canlar kurban olsun: Düşünmüş ki Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in devletini kurduğu, mübarek vücudunun taptaze bulunduğu bu şehir Resûlullah'ın ve ashabının bereketinin, feyzinin etki ettiği yerdir. Küfür buraya burnunu sokmamıştır. Kıyas için kendi kanaatini kullanacak yerde Medine sokaklarında Müslümanlar ne yapıyor, mescitte nasıl namaz kılıyorlar diye bakmanın daha faziletli olacağını zihnine getirmiş. Nitekim ashab-ı kiramın dünyadan çekildikleri henüz yetmiş-seksen sene olmuştur ve toprak hâlâ onların ayak izlerini taşımaktadır. Medine mescidini iyi incelemek ve şehrin hayatını gözlemlemek Resûlullah aleyhisselamın izlerine kolaylıkla rastlayabilmeyi beraberinde getirecektir.

İmam Mâlik'in niçin böyle düşündüğü de ayrıca kayda değerdir. O Nâfi'den ilim öğrenmiştir, Nâfi' de İbni Ömer'in talebesidir ve İbni Ömer, Efendimiz aleyhisselamın sünnetini en iyi bilen ashabi arasındadır. Ömer radiyallahu anhin oğludur. Bu silsile ve hayat veren akış, İmam Mâlik'e Medine tutkusunu yerleştirmiştir.

Muvatta, işte bu kültürü yansıtan hava ile dolu bir eserdir. Mezhep farkı gözetmeksizin, Resûlullah'ı ve Medine'sini arayanlar için kıymeti ve pahası tartışılmayacak seviyededir. Talebeleri bu eseri satır satır ezberlemişlerdir ve ilk ezberleyenler arasında İmam Şâfiî de vardır. İmam Şâfiî, İmam Mâlik'in ve aynı zamanda (Ebu Hanife'nin talebesi) İmam Muhammed'in de talebesidir. Yani İmam Mâlik'in ilim karakteri İmam Şâfiî'de olduğu gibi Ebu Hanife'nin ilim ruhu dahi ona geçmiştir, imamlık bahsinde hem hadis hem fıkıh ekolünü birleştirmiştir.

Bir genel kültür bilgisi olarak da işimize yaraması için derkenar olarak şunu not edelim: 'Muvatta' kelimesi, Türkçe'deki 'eser' kelimesi manasına gelir. Bizim kullanımımızdaki "Bu kütüphanede şu kadar eser vardır" cümlesinde geçen gibidir. Aslında muvatta bir ad değildir, 'kitap' demek gibidir.

Hicretin 150'li yıllarında ve genel olarak o devrede kitap yazanlar, eserlerine bugünkü gibi belirli adlar koymuyorlardı. Mesela İmam Buharî'nin eserine *Sahîh-i Buharî* demek de bize mahsustur. Kitabın adı esasen o değildir. İmam Buharî o eseri yazdığına "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in özel ve

geniş hayatından bize ulaşmış sağlam bilgiler” olarak koymuştur adını. Bizim ona Buharî'nin sahih kitabı dememizin ardından adı zamanla *Sahîh-i Buharî* olarak yerleşmiş ve kalmıştır.

Diğer âlimlerin eserleri için de hemen her zaman bu durum geçerlidir.

Talebeleri İmam Mâlik'e, eserine böyle bir isim koymasının mahzurlu olabileceği çünkü herkesin kendi eserine aynı adı verdiği yönünde görüş belirtmeleri üzerine o büyük âlim şöyle demiş: “Merak etmeyin, kim Allah için yazdıysa o kalır.”

O günlerde Medine'de altmışa yakın muvatta olduğu biliniyor. İmam Mâlik'in sözünün üzerinden bin iki yüz elli sene geçti ve sadece o günümüzde nefes alıp veriyor. Gerisinin değersiz veya yanlış olduğu anlamında değil; ancak hangisinin yaşadığının belirlediği enteresan bir gerçektir bu. O Medine tutkusu, ümmet-i Muhammed'e Muvatta tutkusu olarak yansımış ve yapışmıştır.

Hayatı boyunca bir kere hacca giden ve bunun haricinde Medine'den hiç ayrılmayan İmam Mâlik, en az yirmi sene boyunca Mescid-i Nebevî'de okuttuğu hadis derslerine rağmen, denir ki Efendimiz aleyhisselamın kabrini yalnızca bir defa ziyaret etmiştir. Ömrü Medine'de, üstelik o mezarın yanı başında geçmesine rağmen sadece bir kere... Sorulduğundaysa “çünkü bir müminin yüreği o ziyarete bir kere dayanabilir” diye cevap verdiği söyleniyor.

أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. وَصَلَّى اللَّهُ وَسَلَّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ.

Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd, Efendimiz Muhammed aleyhisselama, ailesine, ashabına salat ve selam olsun.